

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**MAONI YA KAMATI YA BUNGE YA KUDUMU YA
HUDUMA ZA JAMII KUHUSU MUSWADA WA
VINASABA VYA BINADAMU, 2008
(THE HUMAN DNA REGULATION BILL, 2008)**

**MAONI YA KAMATI YA BUNGE YA KUDUMU YA HUDUMA ZA
JAMII KUHUSU MUSWADA WA VINASABA VYA
BINADAMU, 2008
(THE HUMAN DNA REGULATION BILL, 2008)**

UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kabla ya kutoa taarifa hii naomba kuchukua fursa hii kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati ya Huduma za Jamii kutoa salamu za pole na rambirambi kwa familia, ndugu, jamaa na marafiki kufuatia kifo cha aliyekuwa Mbunge wa Busanda, Geita, Mheshimiwa Kabuzi Faustine Rwilomba, ambaye alikuwa Mjumbe wa Kamati hii.

Mheshimiwa Spika, Taifa limempoteza Kiongozi shupavu, mcheshi na jasiri aliyekuwa mstari wa mbele katika kutetea maslahi ya Taifa letu. Mwenyezi Mungu aiweke Roho ya Marehemu mahali pema peponi- AMINA.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuchukua fursa hii kwa niaba ya Kamati ya Huduma za Jamii kumkaribisha Mheshimiwa Mchungaji Luckson Mwanjale wa Jimbo la Mbeya Vijijini baada ya kuteuliwa na Mheshimiwa Spika, kuwa mjumbe wa Kamati hii. Tunamkaribisha katika Kamati yetu na kumhakikishia ushirikiano wetu.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Bunge Toleo la 2007, sasa naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma za Jamii yanayohusu Muswada wa Vinasaba vya Binadamu, 2008 (*The Human DNA Regulation Bill, 2008*).

Mheshimiwa Spika, Duniani kote, kumekuwa na mabadiliko mengi katika Sekta mbalimbali ikiwemo ya Afya. Mabadiliko hayo yanagusa sana maisha ya jamii hasa katika matumizi ya Sayansi na Teknolojia. Hapa Tanzania, Wadau mbalimbali, asasi za raia, watu binafsi wamekuwa wakitumia Teknolojia ya vinasaba vya Binadamu (DNA) katika shughuli za Tiba, Utafiti, Upelelezi na Kinga kwa muda mrefu bila udhibiti wa kisheria.

Hivyo kukosekana, kwa sheria madhubuti ya kusimamia teknolojia hii, kuna weza kuleta athari kubwa kwa Binadamu kwa sababu.

- Sampuli za DNA ya Binadamu hubeba taarifa binafsi za siri za chembe chembe asili za urithi au viini tete ambazo hurithishwa kutoka kizazi hadi kizazi. Hivyo ni muhimu kuzingatia maadili ya kitaalam na mwongozo wa kisheria ili kuzuia madhara yanayoweza kujitokeza kutokana na matumizi mabaya ya huduma hii.
- Kukosekana kwa Sheria ya kusimamia na kudhibiti matumizi ya Teknolojia ya DNA ya Binadamu kunaathiri sana haki za watu, usiri, maadili na utu wa Binadamu.
- Kukosekana kwa sheria hii pia kumeleta malalamiko kutoka kwa wananchi juu ya mazingira ya kuibiwa watoto, kubadilishwa kwa watoto na kusingiziana juu ya uhalali wa wazazi wa watoto n.k.
- Pia kumekuwepo na malalamiko ya washitakiwa au wafungwa kuchukuliwa sampuli zinazodhalilisha utu wao na kukiukwa kwa haki za Binadamu. Mfano, kutoa manii (sperms) kwa ajili ya vipimo vya DNA ya Binadamu wakati jasho, mate au kipande cha nguo ya mshitakiwa kinatosha kuchukuliwa kama sampuli.

Mheshimiwa Spika, kutokana na maelezo hayo mafupi, Kamati ya Huduma za Jamii inaunga mkono Mswada huu na kwamba tunaridhia kuwa mambo muhimu yamezingatiwa katika mswada huu ikiwa ni pamoja na:-

- Utaratibu wa utoaji wa fidia kwa mtu atakayeathirika na ukiukwaji wa haki zake chini ya mswada wa Sheria inayopendekezwa.

- Uwekaji wa utaratibu wa utunzaji na utoaji wa siri za matokeo ya sampuli za DNA ya Binadamu yamezingatiwa.
- Kuwepo kwa vifungu vya mipaka ya matumizi ya sampuli za DNA ya Binadamu.
- Mswada pia umeainisha maafisa watakaokusanya, kuchambua na kudhibiti sampuli za DNA ya Binadamu na kufanya ukaguzi wa Maabara za DNA ya Binadamu.
- Mswada pia umeainisha makosa na adhabu kwa Maabara, Taasisi, na watu watakaokiuka utaratibu mzima wa matumizi ya utoaji wa siri wa majibu ya DNA ya Binadamu.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia inaafiki matokeo ya Sheria hii yatakuwa pamoja na kuanzishwa kwa *National DNA Database* (NDNADB) ya Binadamu ambayo itasaidia nchi kubaini wahamiaji haramu, wahalifu sugu na pia raia wanapofariki katika maafa na au kuwatambua raia wake waliopotea wakiwa hai au wafu au katika hali ya utata.

Kamati inaishauri Serikali kuwa ili Sheria hii iweze kufanya kazi zake vizuri; kuna haja ya kurekebisha Sheria muhimu Tisa kama ifutavyo:-

- The Affiliation Act Cap. 278 R.E.2002
- The Law of Marriage Act, Cap. 29 R.E.2002,
- The National Institute of Medical Research Act Cap.59 R.E.2002,
- The Criminal Procedure Act Cap.20 R.E.2002,
- The Children and Young Persons Act Cap.13 R.E.2002,
- The evidence Act Cap.6 R.E.2002,
- The Mutual Assistance in Criminal Matters Act Cap.254 R.E.2002,
- The Notary Public and Commissioner for Oaths Act Cap.12 R.E.2002; na
- The Adoption Act Cap 335 R.E. 2002.

Mheshimiwa Spika, Marekebisho ya Sheria hizi yazingatie kuweka vipengele ambavyo vitatambua vipimo vya DNA ya Binadamu kulingana na hitaji la Sheria husika. Mfano, kutambua mabaki ya watu waliokufa katika mazingira tata n.k.

UCHAMBUZI WA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Kamati imekutana mara tatu katika kujadili Muswada wa Sheria wa Vinasaba vya Binadamu, 2008. Vikao viwili vilifanyika ofisi ya Bunge Dar es Salaam na kikao kimoja katika ofisi ya Bunge Dodoma.

Mheshimiwa Spika, Katika kikao cha kwanza Kamati ilipata maelezo ya Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii kuhusu madhumuni ya Muswada pamoja na jedwali la marekebisho ya makosa ya uchapaji. Aidha, Wadau mbalimbali walishirikishwa ikiwa ni pamoja na:-

- Kituo cha Haki za Binadamu,
- Chuo Kikuu Muhimbili,
- Youth Action Volunteer,
- National Organisation for Legal Assistance (nola),
- Chuo Kikuu cha Kumbukumbu ya Herbert Kairuki,
- Chama cha Wagojwa wa Akili,
- Tanganyika Law Society,
- Chuo Kikuu cha Dar es Salaam,
- Ifakara Health Institute,
- Wizara ya Mambo ya Ndani – Polisi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inawashukuru sana Wadau wote waliofika mbele ya Kamati na kutoa maoni yao ambayo kwa kiasi kikubwa yamezingatiwa na Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii katika kuishauri Serikali ili iyazingatie katika Muswada wa Sheria ya Vinasaba vya Binadamu, 2008.

Mheshimiwa Spika, Katika kikao cha pili, Kamati ilipitia sehemu, Ibara na vifungu vya Muswada na kuishauri Serikali

kupitia Mwanasheria Mkuu kurekebisha Ibara, maneno, makosa ya uchapaji na sentensi ili yaendane na lugha ya kisheria. Baadhi ya marekebisho yalioainishwa na Kamati ni pamoja na:-

I. Kifungu cha 29 cha Muswada, Kamati inashauri kuwepo kwa nyongeza inayoonesha uhusiano kati ya "Human DNA na Non- Human DNA".

II. Katika kifungu cha 38 (3) cha Muswada, Kamati inashauri kuwepo na nyongeza "f" ambayo itazungumzia utaratibu wa "intellectual property rights" inayopatikana kutokana na tafiti za ugunduzi wa Vinasaba vya Binadamu.

III. **Mheshimiwa Spika**, Kamati inashauri kuwa Kifungu cha 46 (1) cha Muswada kifanyiwe marekebisho ili kiweze kuleta maana iliyokusudiwa kwa mujibu wa Muswada.

IV. **Mheshimiwa Spika**, Katika kifungu cha 15 cha Muswada, Kamati inashauri kuwa , kazi za "*human DNA laboratory*" katika ofisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali ziainishwe ili kusaidia kutenganisha kazi za maabara ya Mkemia Mkuu na maabara teule (*designated laboratory*).

V. **Mheshimiwa Spika**, kwa kuwa Kifungu cha 18 (3) cha Muswada hakitoi fursa kwa muombaji kuomba upya au msimamizi kupitia upya maamuzi yake pamoja na kutoa haki ya kukata rufaa dhidi ya uamuzi wa msimamizi. Kamati inashauri kuwa kipengele hiki kifanyiwe marekebisho.

VI. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kuwa katika kifungu cha 39 cha Muswada hakioneshi masharti na

jinsi ya kufanya maamuzi kwa niaba ya makundi ya watu ambao kwa jinsi walivyo hawawezi kufanya maamuzi yao wenyewe. Kamati inatoa angalizo kuwa, Sheria iweke masharti na jinsi ya wazazi wao kufanya maamuzi kwa niaba ya makundi ya watu hawa.

VII. Mheshimiwa Spika, Katika kifungu cha 29 (2) cha Muswada, Kamati inashauri kuzingatia kuonesha uhusiano kati ya Vinasaba vya Binadamu na Vinasaba visivyokuwa vya Binadamu (Non Human DNA).

VIII. Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kuainishwa kwa maelezo ya viini vya DNA na RNA katika Muswada huu ili kuweka wazi uhusiano kati ya DNA na RNA.

IX. Mheshimiwa Spika, Katika kifungu cha 30 (3) cha Muswada, Kamati inashauri kuwa uchukuaji wa sampuli za DNA ya Binadamu uzingatie zaidi Utaalam badala ya jinsia.

X. Mheshimiwa Spika, Katika kifungu cha 67 (2) cha Muswada adhabu iliyotolewa kwa mtu anayetoa taarifa kuhusu vinasaba vya Binadamu ni ndogo ukilinganisha na uzito wa kosa hilo, Kamati inashauri kuwa adhabu hiyo iwe si chini ya shilingi milioni tano au kifungo kisichopungua miaka mitatu au adhabu zote kwa pamoja.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa angalizo kuwa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu inahitaji kuwa makini na tunashauri kuwa uandishi wa Miswada ya Sheria ufanywe na watu makini na wenye uzoefu kwa sababu, Kamati imetumia muda mrefu katika kuelekeza makosa yanayotokana na uchapaji na mengine ya uandishi. Mfano kwenye vifungu vifuatavyo:-

SEHEMU YA I

Kifungu cha 3.

SEHEMU YA II

Kifungu cha 5 (1) d, 5(1) f, 5 (1) j,

Kifungu cha 6 (1) g, 6(1) h,

Kifungu cha 8 (1), 8 (1) a, 8 (2),

Kifungu cha 9 (d), 9 (e),

Kifungu cha 11,

Kifungu cha 12 (2).

SEHEMU YA III

Kifungu cha 15 (2),

Kifungu cha 17 (3) c,

Kifungu cha 17 (3) e,

Kifungu cha 21 (4).

SEHEMU YA IV

Kifungu cha 25 (2) c,

Kifungu cha 28 (2) j,

Kifungu cha 30 (3),

Kifungu cha 31 (2),

Kifungu cha 32,

Kifungu cha 34 (5).

SEHEMU YA V

Marekebicho ya Kichwa cha sehemu tano.

Kifungu cha 38 (1), (2).

SEHEMU YA VI

Kifungu cha 45 .

SEHEMU YA VII

Kifungu cha 48 (1) b, c, d, e.

SEHEMU YA VIII

Marekebicho ya kichwa cha sehemu ya nane pamoja na *Margin*.

Kifungu cha 58 (1) b, na 58 (4),

Kifungu cha 59 *Margin*,
Kifungu cha 61 (b),
Kifungu cha 62,
Kifungu cha 63 (2),
Kifungu cha 65 (1).

SEHEMU YA X

Kifungu cha 67 (1) c, e, 67 (2), 67 (3) e, 67 (3) h, 67 (4)
na 69.

SEHEMU YA XI

Kifungu cha 70 (1) e, na 75 (3).

Mheshimiwa Spika, Katika kikao cha tatu, Kamati ilikutana na Serikali kuona kama marekebisho na sehemu za nyongeza zilizokubaliwa kuwa zitaonekana katika Jedwali la tatu ambalo Mheshimiwa Waziri atalileta mbele ya Bunge lako Tukufu.

MWISHO

Mheshimiwa Spika, Kamati yangu inamshukuru Waziri wa Afya Mheshimiwa Prof. David H. Mwakyusa pamoja na Naibu Waziri Mheshimiwa Dr. Aisha O. Kigoda pamoja na wataalamu wao, wakiongozwa na Katibu Mkuu Ndugu Blandina S. J. Nyoni kwa ushirikiano waliotoa kwa Kamati wakati Kamati hii inafikiria Muswada wa DNA ya Binadamu, 2008. Aidha, Kamati inawashukuru watumishi wa Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa ufafanuzi waliotoa wakati Kamati inafikiria Muswada huu.

Vile vile Kamati inawapongeza wadau wote walioitikia wito wa kushiriki katika vikao vya mashauriano na kutoa maoni yao juu ya Muswada huu. Kamati inathamini michango yao.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kuwashukuru wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Huduma za Jamii kwa kutoa maoni yao katika kuboresha Muswada huu. Naomba kuwatambua Wajumbe wa Kamati waliochambua Muswada kama ifuatavyo:-

01. Mhe. Omar S. Kwaangw', Mb.	-	Mwenyekiti
02. Mhe. Dkt. Haji Mwita Haji, Mb.	-	M/Mwenyekiti
03. Mhe. Dkt. Ali Tarab Ali, Mb.	-	Mjumbe
04. Mhe. Nuru Awadh Bafadhil, Mb.	-	Mjumbe
05. Mhe. Meryce M. Emmanuel, Mb.	-	Mjumbe
06. Mhe. Ali Juma Haji, Mb.	-	Mjumbe
07. Mhe. Hemed M. Hemed, Mb.	-	Mjumbe
08. Mhe. Janeth B. Kahama, Mb.	-	Mjumbe
09. Mhe. Dkt. Christine G. Ishengoma, Mb.	-	Mjumbe
10. Mhe. Prof. Feetham F. Banyikwa, Mb.	-	Mjumbe
11. Mhe. Susan Anselm Lyimo, Mb.	-	Mjumbe
12. Mhe. Ali Haroon Suleiman, Mb.	-	Mjumbe
13. Mhe. Martha M. Mlata, Mb.	-	Mjumbe
14. Mhe. Dkt. Samson F. Mpanda, Mb.	-	Mjumbe
15. Mhe. Prof. Idris Ali Mtulia, Mb.	-	Mjumbe
16. Mhe. Omar Ali Mzee, Mb.	-	Mjumbe
17. Mhe. Ussi Ame Pandu, Mb.	-	Mjumbe
18. Mhe. Dkt. Luka Jelas Siyame, Mb.	-	Mjumbe
19. Mhe. Fatma Abdullah Tamim, Mb.	-	Mjumbe
20. Mhe. Mch. Luckson Mwanjale, Mb.	-	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, naomba nimalizie kwa kutoa shukrani kwa Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashillilah pamoja na Watendaji wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Aidha, napenda kumshukuru Katibu wa Kamati hii ndugu Hosiana John kwa kuratibu vikao vya Kamati hadi maoni haya kutoka katika muda muafaka.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na kushauri Muswada upite katika hatua zake zote.

Omar S. Kwaangw', Mb,
MWENYEKITI
KAMATI YA BUNGE YA HUDUMA ZA JAMII
21 Aprili, 2009